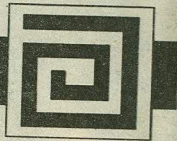

Julian Moss: tants peaks teisenema ühes tempos maailmaga

kõnelus

18. märtsil sai «Estonia» teatris lavaküpsiks Ameerika koreograafi Robert Northi lühiballettide õhtu. Ameerika bluusist inspireeritud «Blues», Franz Schuberti muusikal põhinev «Tütarlaps ja surm» ja rockmuusikale seatud «Elu kui unistus» täitsid kolm sisukat ja huvitavat vaatust. Esi- etendusele järgnenud päeval nõustus oma muljeid ja tähe- lepanekuid jagama lavastaja assistent Julian Moss - mees, kes vastutas ballettmeistri loomingu jõudmise eest Tallinna teatri lavale ja kes tagasihoidlikult väitis, et tema kohustu- seks oli õpetada ainult samme.

Julian Moss on oma hariduse saanud Londoni Kaas- aegse Tantsu koolis, kus tema õpetajateks olid Robert North ja Robert Cohan. Hiljem on ta töötanud samas koolis õpeta- jana, juhendanud meistrikklassent. London Studio Center'is. Aastatel 1982-1990 oli ta Londoni Nüüdistantsu teatri liige. Robert Northi assistendiks on ta olnud 1988. aastast alates ning toonud tema loomingut lavale kogu maailmas. Praegu töötab Moss Göteborgi Stora Teaternis.

Oma õpetaja assistent

Kuidas jõudsite niikaugale, et teist sai Robert Northi assis- tent?

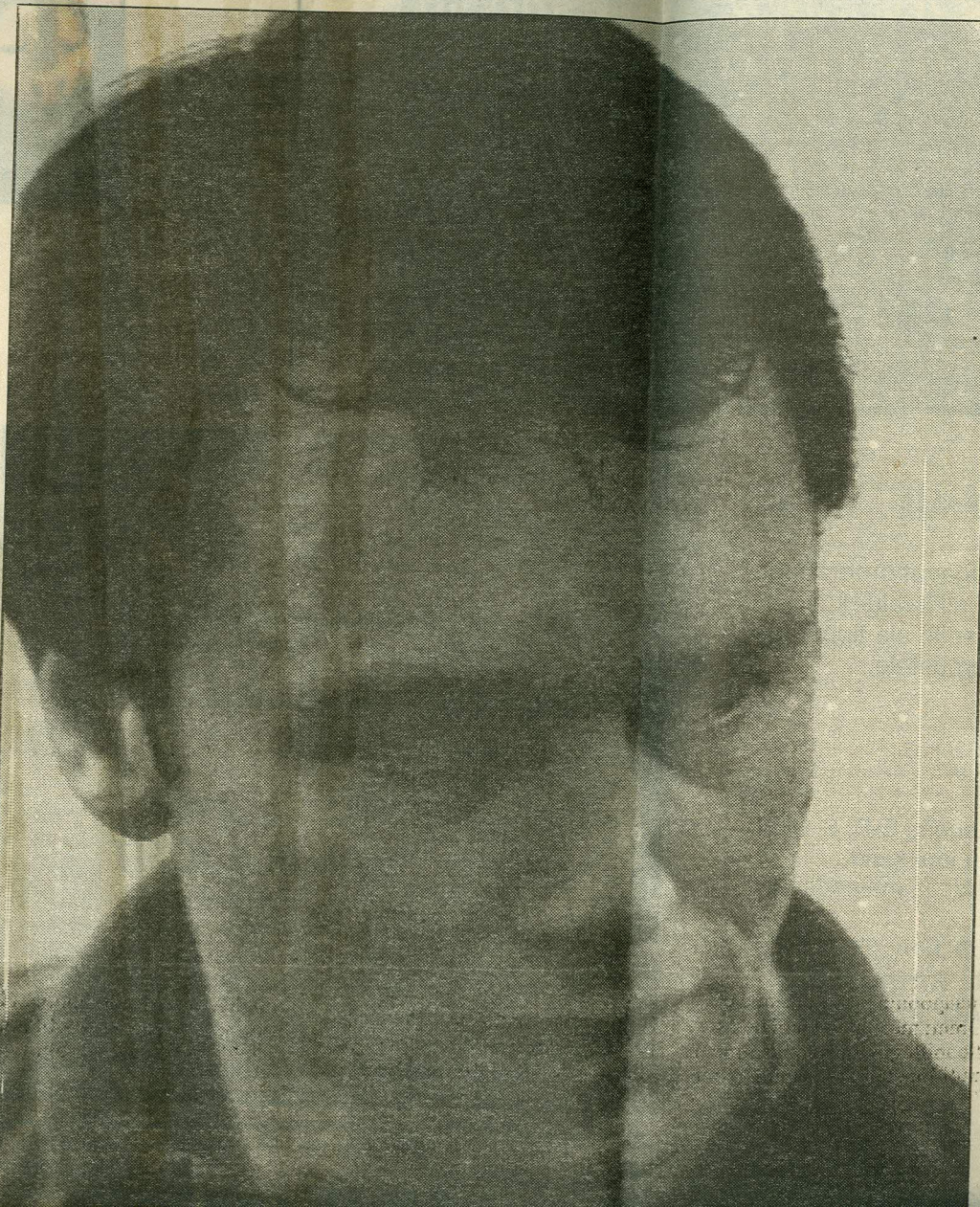
Robert oli üheks mu õpetajaks Londoni Nüüdistantsu Koolis. 1981. aastal sai temast Ballet Rambert'i kunstiline juht ning ta tegi mulle ettepaneku trupiga lii- tuda. Soovisin veel oma õpetaja

Kes tegi valiku, noppis Robert Northi töödest välja just need lühipalad?

Tean, et Murdmaa sooviks oli kogu õhtu balletitendus ja just sellest lähtudes Robert kava kok- ku panigi.

Millised on teie muljed ja ko- gemused siin veedetud ajast?

Algus oli väga raske. Mulle anti kolme balleti lavale seadmiseks aega umbes üheksa nädalat. Selle

tähenduslaengut. Inimene ei pea alati oma liikumisega midagi ju- tustama, kuid põhjendus tantsuks peab olema rütmistatud tegevus- aktis eneses.

Olen alati imestanud selle üle, kui lülitatakse sisse raadio, mida tegelikult pole soovi kuulata. He- liloomingust saab nn. taustamuusika. Ma ei taha, et tekiks nähtus nimega taustatants.

Uue ihalemine on vale

Kas klassikaline ja moodne ballett peaksid igavesti paikne- ma mõttelise telje erinevates otstes?

Robert Northi looming püüdleb sellise skaala keskpunkti asutami- se poole.

Sellega seostub igihaljas tee- ma: kas iga tantsija peaks saa- ma akadeemilise tantsukoolitu- se või pole see modernse suuna viljelejale vajalik?

Akadeemiline haridus peaks olema kohustuslik mistahes kool- konna esindajale. See on kõige alus. Kuulus tantsija-koreograaf Martha Graham on öelnud, et on olemas kahte liiki tantsijaid - häid ja halbu. Robert North arvab, et selline terav polaarsustevaheline piir on naeruväärne, mõttetu. Ek- sisteerib palju tantsustiile, mis ei kuulu kumbagi äärmusse. Me poovime leida midagi akadeemi- liseist ja jazztantsust, samuti Mar- tha Grahami koolkonna laadist. Tulemus on põnev, see on sulam klassikalise tantsu selgest skulptuursusest ja moderntantsu aistin- gulisusest ekspresseerivust.

Kuidas jõudsite niikaugale, et teist sai Robert Northi assistent?

Robert oli üheks mu õpetajaks Londoni Nüüdistantu Koolis. 1981. aastal sai temast Ballet Rambert'i kunstiline juht ning ta tegi mulle ettepaneku trupiga liituda. Soovisin veel oma oskusi koolis lihvida ega võtnud kutsset vastu. 1988. aastal helistas ta mulle (me polnud juba aastaid teineteist näinud) ja päris, kas ma ei tahaks minna Ameerikasse lavastama «Trooja mängu» (Northi ainult meestantsijatele mõeldud ballett). Ta jäi mu tööga väga rahule ning soovis, et ma sama balleti ka Rootsisis lavale tooksin. Sellest sai alguse tõeliselt lähedane suhe.

Mis kütkestab teid Robert Northi isiksuses ja loomingus?

Esitaks oleme väga head sõbrad, tema fantaasiaküllus on vallutav. Northi ballettid on teiste koreograafidega võrreldes midagi, mis mind enam paelub ja erutab. Tema tantsudes peituvad füüsilised ja emotsionaalsed ideed haaravad mind. Viis, kuidas oma mõtteid vahendada, lähtub muusikast enesest. Moderntantsus on levinud näiteks selline mõtteviis: lavale asetatakse abstraktni skulptuur ja tantsijad liiguvad sellest innustust saades. Vaatajad peavad pingutama, et mõista, mis seos on tantsul selle kujuga. Robert North püüab juhtida tähelepanu tantsule kui peamisele tähenduse kandjale. Liikumise sisu ei pea edasi andma manifest või programm, vaid plastika ise.

Üheksa nädalat «Estonias»

Mõtleks tagasi alguste algusele - kuidas sündis idee tuua Robert Northi balletid «Estonia» lavale.

Arvan, et Mai Murdmaa pöördus kutsega kõigepealt Robert Northi poole, kuid et tal polnud võimalik ise tulla ja mina olen tema assistent, siis pidingi mina siin nende plaani teoks tegema.

Tean, et Muurdaa sooviks on kogu õhtu balletietendus ja just sellest lähtudes Robert kava kokku panigi.

Millised on teie muljed ja kogemused siin veedetud ajast?

Algus oli väga raske. Mulle anti kolme balleti lavale seadmiseks aega umbes üheksa nädalat. Selle perioodi jooksul pidin trupile selgeks tegema täiesti uue tantsutehnilise sõnavara. Tantsu õpetamine neelab aga meeletult aega.

Tavaline töötempo on selline, et ühele proovitunnile vastab üks minut liikumist laval. Klassikalise balleti puhul on kergem, sest tantsijatel on mõistmisaluseks juba tuttav keel: teatud termin kutsub automaatselt esile tuntud võtte, poosi, hüppe. Mina pidin ise kõik ette näitama, et saaksin täpselt, mida soovisin. Ajapikku läks kergemaks, sest minu stiili hakati tajuma. Olen veendunud, et koorumuse ja ajakavaga arvestades said tantsijad väga hästi hakkama. Olen tulemusega rahul, aga alati saab ju veelgi paremini. Loodan, et selleks ajaks, kui jõuab kätte viimane etendus, on iga osaleja avastanud endas midagi uut, mida edasises lavaelus kasutada. Isegi tantsija, kes on igavesest ajast igavesti olnud «Luikede järve» Odette-Odile, peab saama pidevalt uusi laenguid, impulsse, et oma osas tasemel olla.

Kui palju on teil kui lavastaja assistendil lubatud oma loovusest juhinduda ja Northi lavastusse muutusi teha? Või lasub teil kohustus tuua lavale täielikult algupärandile vastav tantsuvariant.

See balletiõhtu, mis nägi rambivalgust Tallinnas, on ainult «Estonia» teatri versioon. Mõni tantsija, kes on neid numbreid kunagi ise esitanud, võib tõdeda, et iga uus lavastus on veidi erinev. Kuna Robert North usaldab mind täielikult, siis teen muutusi, kus pean seda vajalikuks. Tantsu tuleb kohandada esinejate järgi, materjali peab paindlikult suhtuma. Mingi seitsmes meel, sisemine häirekell paneb paika muutmise nihkuva piiri.

□ Julian Moss: «Tänapäeva ühiskonnas väheneb järjest füüsilise kontakti tähtsus. Ainus viide inimlikule puudutusele on käepigistus, kallistamine on juba haruldane.»

Pygmalioni kogemus

Kuidas näeb välja tantsu õpetamise protsess?

Kõigepealt õpetan selgeks ühe sammu, siis teise. Tants koosneb liigutusfaasidest. Rääkima õpime samuti mõttelõikude, mitte sõnade kaupa. Esitaja peab oskama end teatud misantseenis füüsiliselt väljendada - plastiliselt fraasi mõtet tabada. Ma tean enam-vähem, milline lavastus peaks välja nägema, kuid mulle meeldivad ülalatsud.

Kas olete aldis väljakutsetele või panevad ootamatused teid kergesti heituma?

Ma lausa armastan neid. Juba Eestisse tulek oli ootamatus. Tööd teatris olen tööpoolest nautinud. On olnud päevi, mil olen väga õnnelik, ja tunde, mil täielikus masenduses. Imeline on aga olnud kogemus - tantsijad muutumas mu enese silma all. Nagu vaatleks lilli, mis on õide puhkemas. Tõeline Pygmalioni tunne.

Vajadus aktiivse suhte järele

Mida tähendab teile tants? Kas ainus mõeldav keel eneseväljenduseks? Inimkeha võimalustega eksperimenteerimine justkui vastaks sõnateatri misantseeni teatud plastiliste kujundite süsteemile?

Tänapäeva ühiskonnas väheneb

järjest füüsilise kontakti tähtsus. Ainus viide inimlikule puudutusele on veel käepigistus, kallistamine on juba haruldane. Tantsu osa seltskondlikus meelelahutuses on imepisike. Diskodel puudub inimestevaheline kontakt - lihtsalt hüpeldakse üles-alla, olles teineteisest vähemalt meetri kaugusel. Tants peaks muutuma jälle kõigile loomulikult mõistetavaks keeleks, vahendiks enda avamiseks ja suhtlemisel. Robert Northi balletid jutustavad armastusest ja surmast - elu suurtest müsteeriumidest. Need teemad on igale inimesele lähedased ja arusaadavad ilma eelteadmisteta. Minule pole ballett elitaarne kunst, vaid looming, mis on kõigile suunatud ja vastuvõetav. Klassikaline ballett on endale tahtmatult loonud müüdi, mis inimesi heidutab. Tahaksin tuua vaatajad tagasi tantsuetendustele, ooperiteatrisse. Kõige lihtsam on ju veeta terved õhtu-poolikud televiisori ees ja vaadata helendavat ekraani. See on täiesti passiivne tegevus. Teatris peab peale saalis istumise ka etendust nägema, laval toimuvat mõtestama. See on aktiivne suhe jälgitavasse. Meie loomingu eesmärgiks ongi juhtida inimesed tagasi teatrisse.

Mida arvate nn. alternatiivteatri katsetest, kus laval on koos nii tants kui sõna? Kas nad täiendavad teineteist või tühmub füüsilise väljenduse jõud verbaalse kõrval?

Tants peab alati olema teatraal-

ne. Seda võiks süvendada sõna, dekoratsioon, muusika. Laval kooseksisteerides peaksid kõik osalised üksteist toetama, koos mängima hakkama. Mulle ei meeldi abstraktsioon kunstis. Kunagi nägin sellist etendust: näitlejad kõndisid laval, hoidsid käes toole ning ütlesid üksteisele mõtetusi. Näiteks rääkis üks bussist, teine kohvist, kolmas oma tunnetest. Küsisin endalt, milleks see kõik, mis on asja mõte, detailide omavaheline suhestatus. Olen täielikult traditsioonilise teatri pooldaja.

Helen Tamiris on aastal 1927 oma manifestis sõnastanud mõtted: «Tantsimine on lihtsalt erilise rütmikontseptsiooniga liikumine. Tänapäeva tants peab olema dünaamiline, täpne, spontaanne, vaba, loomulik, inimesest lähtuv. Muusika, dekoratsioonid, valgustus on ainult komplimentid tantsule.» Kas teie meelest on tants olemas tantsu enda pärast? Või peaks tantsija oma keeles jutustama loo, mis puudutaks meid sama vahetult kui igapäevaelu me ümber?

Robert North püüab integreerida kõik teatrivahendid oma tantsukontseptsiooni teenistusse. Tants võib olla ka lihtsalt nauding liikumisest. Abstraktni aga ei saa ta olla mingil juhul. Tantsiv mees on tantsiv mees - liikuv objekt. Abstraktni võib olla üks liigutus, mis pole kontekstis, muidugi juhul, kui ta ei kannu eneses teatud

kuulu «kumbagi äärmusse. Me soovime leida midagi akadeemilisest ja jazzitantsust, samuti Martha Grahami koolkonna laadist. Tulemus on põnev, see on sulam klassikalise tantsu selgest skulptuursusest ja moderntantsu aistingulisusest, ekspressiivsusest.

Selline sulatamine nõuab väga head vaistu ja peent stiilitaju, et tulemus poleks maitsetu.

Kõik on suhteline. Käib legend, et klassikaline stiil on puhtaim, tegelikult on kõikide tantsusammude allikaks rahvatants. Pidev näaklemine käib selle üle, kas üks on õigem kui teine. Sellist suhtumist kohtasin näiteks siingi esimeses proovis, kui mulle öeldi, et see, mida ma õpetan, pole ju klassikaline ballett. Kas keegi oskab anda klassikalise tantsu definitsiooni? Taani tantsijatel on erinev arusaamine klassikalise tantsust kui näiteks vene koolkonna baleriinidel. Erinevad keeled on lihtsalt erinevad keeled. Elus ei väida ju keegi, et inglise keel oleks eesti keelega võrreldes eelisolukorras.

Õeldakse, et maailmas pole midagi uut avastada, et kõik on juba üles leitud. Millised võimalused võiks valida tantsuteater, et keegi saaks hüüda: «Enneolematu, ainulaadne!»?

Kõik sammud on maailmas kunagi kellelgi läbi proovitud. Enneolematu võiks olla ainult mingi omapärane kombinatsioon juba tuntud võtetest. Üllatuslik võib olla originaalne kontseptsioon, uus vaatenurk. Meie rahuldamatu iha uue järele on vaele. Kasutagem läbitantsitud samme! Pidev edasitõlmamine peaks sundima meid hetkeks seisatama ja tagasi vaatama. Muidugi võib ekspluateerida ajas arenevat teatritehnikat, üha keerulisemaid projektsioone, valgustust. Aga kas see on lahendus? Muutused peaksid olema sisulised, tants peaks peegeldama igapäevast elu ja teisenema ühes tempos maailmaga.

KRISTIINA GARANCIS-KURS